

Region Örebro läns biblioteksplan 2026 - 2028

Version: 9

Region Örebro läns biblioteksplan 2026 - 2028

Lena Adem, Petra Jansson

2025-04-02

Innehåll

1.	Läsanvisning	4
2.	Inledning.....	5
2.1	Varför bibliotek?	5
2.2	Syftet med Region Örebro läns biblioteksplan.....	5
2.3	Process för att ta fram biblioteksplanen.....	5
3.	Förutsättningar för biblioteksutveckling.....	6
3.1	Flernivåsamverkan inom biblioteksområdet.....	6
3.1.1	Det statliga ansvaret	6
3.1.2	Det regionala ansvaret.....	8
3.1.3	Det kommunala ansvaret.....	8
4.	Bibliotek i ett förändrat samhälle – utmaningar i Örebro län	9
4.1	Biblioteksverksamheten är inte likvärdig.....	9
4.1.1	Folkbibliotek	9
4.1.2	Skolbibliotek.....	11
4.1.3	Sjukhusbibliotek	11
4.2	Digital utveckling	12
4.3	Bibliotekens prioriterade grupper	12
4.4	Bibliotekens funktion vid krig- och kris	13
5.	Gemensamma målområden för Region Örebro läns bibliotek ...	14
6.	Region Örebro läns bibliotek.....	14
6.1	Regional biblioteksverksamhet	14
6.2	Sjukhusbiblioteken: Karlskoga och Lindesberg	16
6.3	Medicinska biblioteket på Campus USÖ.....	17
6.4	Patientbiblioteket USÖ.....	18
6.5	Fellingsbro folkhögskolebibliotek	19
6.6	Kävesta folkhögskolebibliotek.....	20
7.	Bilaga 2, Käll- och bildförteckning	22
7.1	Källförteckning	22

1. Läsanvisning

Inledning (kapitel 2) Redogör för behovet av olika biblioteksverksamheter i länet, avsikten med Region Örebro läns biblioteksplan och processen med att ta fram planen.

Förutsättningar för biblioteksutveckling (kapitel 3) Beskriver flernivåsamverkan med de statliga, regionala och kommunala ansvaren. Här redogörs också för biblioteksverksamheternas olika uppdrag utifrån bibliotekslagen (2013: 801).

Bibliotek i ett förändrat samhälle – utmaningar i Örebro län (kapitel 4) Analys av nationella, regionala och lokala utmaningar som påverkar Örebro läns biblioteksverksamheter.

Gemensamma målområden för Region Örebro läns bibliotek (kapitel 5) Innehåller gemensamma målområden för Region Örebro läns bibliotek med utgångspunkt i bibliotekslagen.

Region Örebro läns bibliotek (kapitel 6) Beskriver Region Örebro läns olika biblioteksverksamheter och deras uppdrag/mål samt hur de följs upp.

Bilagor

1. Käll- och bildförteckning.

2. Inledning

2.1 Varför bibliotek?

Region Örebro läns biblioteksplan 2026 – 2028 beskriver inriktning, målbild och/eller uppdrag för de biblioteksverksamheter som Region Örebro län ansvarar för. Tillsammans med andra bibliotek i länet bidrar de i enlighet med Region Örebro läns vision till att skapa ett bättre liv för länets invånare.

Genom sina bestånd, tjänster och programverksamhet stärker länets bibliotek människors möjligheter att lära och utvecklas. Biblioteken erbjuder förutsättningar att söka information, få kunskap och ta del av kultur oberoende av bakgrund, funktionsförmåga eller livssituation. Biblioteken är viktiga som kulturella mötesplatser och samtalsytor och erbjuder länets invånare att påverka, vara delaktiga och själva skapa. Tillsammans med skolan är de också centrala läsförmedlande aktörer.

Sammantaget är de olika bibliotekens uppdrag komplexa och i hög grad påverkade av samhällsutvecklingen. Omvärldsbevakning genom olika former av samverkansstrukturer, myndighetsfunktioner, forskning samt kontinuerlig kompetensutveckling behövs för att biblioteken ska vara relevanta och nå etablerade såväl som nya målgrupper.

2.2 Syftet med Region Örebro läns biblioteksplan

Biblioteksplanen är ett styrdokument för Region Örebro läns bibliotek och beslutas av regionfullmäktige.¹ Den styr verksamheterna och de politiska beslut som berör dem. Planen innehåller bibliotekens ansvarsområden och målbilder för 2026 – 2028. Den beskriver också länets olika bibliotek och deras utmaningar.

Ambitionen är att Region Örebro läns biblioteksplan ska ge förutsättningar för fortsatt utveckling och samverkan mellan länets bibliotek och andra aktörer. Planen ska också möjliggöra nationell uppföljning, samordning och kvalitetsutveckling.

2.3 Process för att ta fram biblioteksplanen

Uppdraget att ta fram Region Örebro läns biblioteksplan har delegerats till kulturnämnden och Område kultur och ideell sektor inom förvaltningen Regional utveckling. Planen har tagits fram i dialog med Region Örebro läns biblioteksverksamheter som är följande:

¹ Revidering av planen genomförs vid behov.

- Den regionala biblioteksverksamheten, Biblioteksutveckling Region Örebro län (förvaltningen regional utveckling, Område kultur och ideell sektor, under kulturnämnden),
- Medicinska biblioteket USÖ (Region Örebro län har avtal med Örebro universitet som är huvudman),
- Patientbiblioteket USÖ (Region Örebro län har avtal med Örebro kommun som driver verksamheten på entreprenad, under hälso- och sjukvårdsnämnden),
- Sjukhusbiblioteken i Karlskoga och Lindesberg (sjukvårdsförvaltningen, under hälso- och sjukvårdsnämnden),
- Folkhögskolebiblioteken vid Kävesta folkhögskola och Fellingsbro folkhögskola (förvaltningen regional utveckling, Område utbildning och arbetsmarknad, under regional tillväxtnämnd).

I framtagandet av planen har kunskap om utmaningar och förutsättningar kopplat till Örebro läns biblioteksverksamheter inhämtats från olika nationella och regionala rapporter. En analys har också genomförts av folkbibliotekens ansökningar till Kulturrådet (Stärkta bibliotek 2018 – 2023) samt till Biblioteksutveckling Region Örebro län. Planen var på remiss 15 april – 10 juni 2024. Remissinstanser var: bibliotek med uppdrag i planen, länets folkbibliotek och politiska partier representerade i regionfullmäktige Region Örebro län.

3. Förutsättningar för biblioteksutveckling

3.1 Flernivåsamverkan inom biblioteksområdet

Biblioteken i Örebro län ingår i en lagstadgad infrastruktur. Den statliga, regionala och kommunala nivån delar ansvaret att värna och utveckla länets allmänna biblioteksväsende som är beroende av ett samspel mellan stat, region och kommun.

3.1.1 Det statliga ansvaret

Staten är ansvarig för högskolebibliotek vid universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (bibliotekslagen 12 §), lånecentraler samt vissa specialbibliotek. Därtill har staten genom olika myndigheter centrala roller inom biblioteksområdet.

I Örebro län finns Örebro universitetsbibliotek som erbjuder service till studenter, lärare och forskare vid Örebro universitet, Campus USÖ och på Campus Grythyttan. Även Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse har bibliotek för klienter och vårdare i sina anläggningar.

Kungl. biblioteket (KB) är Sveriges nationalbibliotek och ska främja kvaliteten på svensk forskning och bidra till en demokratisk samhällsutveckling genom att erbjuda källmaterial och en infrastruktur för forskning. KB är också den myndighet som enligt bibliotekslagen ska främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet och ha

en nationell överblick. De är biblioteksområdets expertmyndighet vad gäller kunskaps spridning och utveckling samt samordning av digitala tjänster och system. KB ska också enligt bibliotekslagen, tillsammans med de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna, följa upp hur de biblioteksplaner som antagits har utformats och hur de används.²

Statens kulturråd ska utifrån ett konstnärligt och kulturpolitiskt perspektiv verka för utveckling vad gäller litteratur, kulturtidskrifter, läsfrämjande och bibliotek. De ska också initiera, samordna och följa upp läsfrämjande insatser av nationellt intresse. De är även den statliga parten inom kultursamverkansmodellen och fördelar kulturmedel till regionerna enligt den statliga förordningen (2010:2012). Regional biblioteksverksamhet och litteratur- och läsfrämjande är områden som finansieras genom samverkansmodellen via regionernas bidragsgivning.³

Myndigheten för tillgängliga medier arbetar för allas möjlighet att läsa oavsett läs- eller funktionsförmåga. Det gör de bland annat genom distribution och utgivning av lättläst litteratur, tillgängliggörande av innehåll i dagstidningar och lättläst nyhetsinformation. Myndigheten samverkar med bibliotek och skolor och samlar tillgänglig litteratur i sin digitala bibliotekstjänst Legimus.⁴

Statens skolverk har bland annat i uppdrag att främja tillgången till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö för alla barn och elever. Myndigheten ansvarade exempelvis för Läslyftet, en kompetensutvecklingsinsats i läs- och skrivutveckling för förskollärare, lärare och skolbibliotekarier.⁵

Samverkan: KB och Statens kulturråd bjuder in till konferenser och träffar med regionerna och andra statliga myndigheter och organisationer. Nationellt erfarenhetsutbyte och samverkan sker också genom SKR (Sveriges Kommuner och Regioner).

3.1.2 Det regionala ansvaret

Regionerna ska enligt bibliotekslagen (11 §) bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet. De finansieras genom kultursamverkansmodellen som bland annat föreskriver att regioner i modellen ska

² Bibliotekslagen (2013: 801)

³ Andra kulturområden som ingår i samverkansmodellen är: professionell teater-, dans- och musikverksamhet, museiverksamhet och museernas kulturmiljöarbete, professionell bild- och formverksamhet, regional enskild arkivverksamhet, filmkulturell verksamhet och hemslöjd.

⁴ Strategi för ett starkt biblioteksväsende, sida 13.

⁵ Strategi för ett starkt biblioteksväsende, sida 14.

främja en god tillgång till biblioteksverksamhet och läs- och litteraturfrämjande verksamhet. Regionerna kan också ansvara för sjukhusbibliotek, folkhögskolebibliotek och skolbibliotek.

Samverkan: Biblioteksutveckling region Örebro län har i uppdrag att samverka med länets folkbibliotek. Det sker exempelvis genom ett formerat nätverk för länets folkbibliotekschefer och finansiering av medietransporter mellan folkbiblioteken. Biblioteksutveckling Region Örebro län samverkar även med andra regioner och statliga myndigheter via nätverk, projekt och gemensamma satsningar. Kulturförvaltningen och kulturnämnden inom Region Örebro län samverkar också övergripande med länets kommuner genom det specifika samverkansrådet kultur som vid behov diskuterar biblioteksfrågor.⁶

3.1.3 Det kommunala ansvaret

Kommunerna har ett lagstadgat ansvar att bedriva folkbiblioteksverksamhet som ska vara tillgänglig för alla, anpassad till användarnas behov med ett utbud av medier och tjänster som präglas av allsidighet och kvalitet (6 §). Vidare ska folkbiblioteken:

- särskilt främja läsning och tillgång till litteratur (7 §),
- verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet (7 §),
- ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar (8 §),
- besörja att allmänheten avgiftsfritt kan få låna eller på annat sätt få tillgång till litteratur under en viss tid oavsett publiceringsform (9 §).

Kommunerna ska också utifrån bibliotekslagen ge elever tillgång till skolbibliotek (10§). Det gäller elever i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan.

Samverkan: Kommunerna i Örebro län samverkar kring biblioteksverksamhet. Exempel på en mer formell samverkan är den gemensamma bibliotekskatalogen och webbplatsen Bergslagsbibblan, där flera av kommunerna ingår.

⁶ Rådet består av en kulturpolitiker från varje kommun, den regionala kulturnämndens ordförande och den regionala kulturchefen. Till samverkansrådet finns en tjänstepersonsgrupp bestående av kulturchefer eller motsvarande samt den regionala kulturchefen.

4. Bibliotek i ett förändrat samhälle – utmaningar i Örebro län

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet möter olika utmaningar. En del utmaningar skiljer sig åt beroende av bibliotekstyp och huvudman, medan andra är gemensamma. Vad gäller tillgången till bibliotek skiljer den sig åt inom länet.

4.1 Biblioteksverksamheten är inte likvärdig

I SOM-institutets kulturvaneundersökning 2023 uppger 55 procent av de svarande att de gått på bibliotek någon gång de senaste 12 månaderna. Det är höga siffror i relation till många andra kulturinstitutioner och kulturområden. Även om antalet besök på folkbiblioteken i länet är förhållandevis högt med 1 315 413 besök 2023 är det en minskning jämfört med 2011.⁷

4.1.1 Folkbibliotek

Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022 – 2025 lyfter att antalet folkbiblioteksenheter har minskat med 25 procent i Sverige sedan millennieskiftet. Det hänger främst samman med nedläggningar av biblioteksfilialer på grund av besparingar.⁸ Det är ett mönster som går igen i Örebro län där antalet bemannade serviceställen har minskat från 38 enheter 2011, till 28 enheter 2023.⁹ Även antalet anställda på folkbibliotek har minskat från 171 anställda till 148 anställda.¹⁰ Andra enheter som biblioteksbusar-, bilar- och cyklar har istället ökat.¹¹ Likaså bokbussplatser, antalet öppna timmar per vecka samt genomförda aktiviteter och arrangemang gjort.^{12,13}

Örebro län består av tolv kommuner och är till ytan relativt litet. Totalt bor det drygt 300 000 personer i länet varav hälften bor i Örebro kommun. Trots att de geografiska avstånden inte är stora kan det konstateras att flera av länets kommuner klassas som landsbygd/glesbygd.¹⁴ Tillgången till folkbiblioteksverksamhet varierar i länet, och i

⁷ 2011 hade folkbiblioteken i Örebro län sammanlagt 1 924 695 besök.

⁸ Strategi för ett starkt biblioteksväsende, sida 16 – 17.

⁹ Det fanns enligt Sveriges officiella biblioteksstatistik 2023 biblioteksfilialer eller stadsdelsbibliotek i fem av Örebro läns tolv kommuner, Askersund, Hallsberg, Hällefors, Lindsberg och Örebro kommun.

¹⁰ Uppgifterna kommer från den officiella biblioteksstatistiken som även anger att antalet årsverken minskade från 139 till 128.

¹¹ Det fanns enligt den officiella biblioteksstatistiken tre enheter 2011 och tretton enheter 2023.

¹² Enligt den officiella biblioteksstatistiken genomfördes 1987 aktiviteter 2011 och 2 841 aktiviteter 2023.

¹³ De utökade öppettiderna beror främst på att fler bibliotek har infört meröppna bibliotek eller öppna men obemannade bibliotek.

¹⁴ Utifrån Jordbruksverkets definition av landsbygd är sju av tolv kommuner i Örebro län klassificerade som landsbygd eller gles landsbygd.

flera kommuner finns främst ett huvud- eller stadsbibliotek att tillgå centralt i tätorten. Det innebär att folkbibliotekens verksamhet kan vara svårare att tillgå för personer som bor på landsbygd eller i glesbygd. I *Kulturens geografi: Tillgång till kulturutbud i landets kommuner* framgår bland annat att försämrade förutsättningar för bibliotek kan få negativa konsekvenser för utbudet av kultur på landsbygden.¹⁵ I Joacim Hanssons *Folkbibliotek i Glesbygd* framkommer att vissa områden i bibliotekslagen som läsfrämjande, de nationella minoriteterna och digitalisering kan vara särskilt svåra för glesbygdsbiblioteken att uppfylla.¹⁶ En ytterligare svårighet för biblioteken och särskilt landsbygdsbiblioteken är att de ofta tillskrivs en kompensatorisk roll som ett slags medborgarkontor då andra viktiga samhällsfunktioner försvinner från kommunerna.¹⁷

Den statliga tillfälliga bibliotekssatsningen Stärkta bibliotek 2018 – 2023 har synliggjort behov inom folkbiblioteksverksamhet som högre personaltäthet, ändamålsenliga lokaler och uppsökande verksamhet.¹⁸ Även i ansökningar till Kulturrådet inom Stärkta bibliotek från folkbibliotek i Örebro län, är behovet av utökad personal tydligt. I en analys över medel som folkbiblioteken i länet sökt inom Stärkta bibliotek, och regionala utvecklingsmedel, mellan 2018 – 2023, uppgår den totala summan till 63 459 890 kronor varav 19 643 409 kronor (31 procent) är medel för fler bibliotekarier eller annan personal.¹⁹ I rapporten *Folkbibliotekens behov av statliga stöd* anger Statens kulturråd dessutom att svårigheten att rekrytera utbildad personal är ett återkommande tema i dialogerna med kommuner, regioner och forskare.²⁰ Bristen på bibliotekarier förväntas öka ytterligare eftersom en stor grupp kommer att gå i pension och för få utbildas.

4.1.2 Skolbibliotek

Från och med 2025 är det lag att alla skolor ska ha bemannade skolbibliotek.²¹ Idag är tillgången till skolbibliotek och bemannade skolbibliotek varierande i Sverige såväl som i Örebro län. De kan bestå av allt från några böcker i ett rum till ett välutrustat bibliotek med olika medier och utbildade bibliotekarier. I *Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022 – 2025* konstateras att variationen vad gäller tillgången till

¹⁵ Kulturens geografi – Tillgång till kulturutbud i länets kommuner, sida 7.

¹⁶ Folkbibliotek i glesbygd, sida 48.

¹⁷ Folkbibliotekens behov av statliga stöd, sida 28.

¹⁸ Kulturrådets uppföljning: Stärkta bibliotek 2018 – 2020, sida 12.

¹⁹ Annat som länets folkbibliotek har sökt medel för är exempelvis upprustning av bibliotekslokaler, införande av meröppet och verksamhet för de prioriterade grupperna. Analysen har genomförts av Område kultur och ideell sektor, Region Örebro län 2024.

²⁰ Folkbibliotekens behov av statliga stöd, sida 29 samt sida 10 – 11 om dialoger och datainsamling.

²¹ Redan idag ska elever i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ha tillgång till skolbibliotek enligt 2 kap. 36 § skollagen (2010:800). Lag (2023:355).

ändamålsenliga skolbibliotek är problematiskt ur likvärdighetssynpunkt då skolbibliotek stimulerar elevers lärande, läslust och språkutveckling.²²

Biblioteksutveckling region Örebro län har utifrån bibliotekslagen folkbiblioteken som främsta målgrupp. Samtidigt anger den förordning som styr kultursamverkansmodellen att regionerna ska främja en god tillgång till biblioteksverksamhet utan att specificera att uppdraget handlar om folkbiblioteksverksamhet.

Skolbiblioteksfrågan skulle också kunna kopplas till Område utbildning och arbetsmarknads uppdrag inom regional utveckling, där folkhögskolorna och folkhögskolebiblioteken ingår. Även om det inte är ett lagkrav att bedriva folkhögskolebibliotek är de en pedagogisk resurs och en del av folkbildningens demokratiutvecklande arbete. I Örebro län finns totalt sex folkhögskolor varav Fellingsbro och Kävesta folkhögskola erbjuder biblioteksverksamhet.²³

4.1.3 Sjukhusbibliotek

Sjukhusbiblioteken tillhandahåller bland annat medicinsk vetenskaplig information och finns främst till för patienter och vårdanställda i regionerna. Tillgången till sjukhusbibliotek varierar i landet och saknas i en del regioner.²⁴ Det visar Kungliga bibliotekets rapport *Sjukhusbibliotek 2019 – för säkrare vård*. Även organiseringen av sjukhusbiblioteken kan påverka likvärdigheten i landet genom varierande målsättningar mellan verksamheterna. I rapporten beskrivs vidare att sjukhusbiblioteken har minskat från 78 till 63 mellan åren 2009 och 2019. I vissa fall har den allmänna delen (patientbiblioteken) stängts, medan den medicinska fackdelen finns kvar för vårdanställda.

4.2 Digital utveckling

Människors medievanor är i förändring. 2023 var den tryckta boken fortfarande det vanligaste formatet att läsa genom då 37 procent av befolkningen läste tryckt bok. Samtidigt var det 15 procent som valde att lyssna på ljudbok och 7 procent som läste e-bok.²⁵ En utmaning är bibliotekens olika möjligheter att tillhandahålla e-medier. Forskningsbibliotek har exempelvis vana att erbjuda service och material via digitala lösningar, medan folkbibliotekens arbete i större utsträckning utgår från fysiska boksamlingar. För kommunerna finns också en problematik kring regelverk för hur

²² Strategi för ett starkt biblioteksväsende, sida 21.

²³ Dessa två folkhögskolor har information på sina webbplatser om att de bedriver biblioteksverksamhet och/eller har biblioteksansvarig personal.

²⁴ Se sida 5. I KB:s rapport ingår bibliotek som finns på sjukhus. Regioner med biblioteksavtal med högskolebibliotek eller universitetsbibliotek ingår inte i underlaget.

²⁵ Mediebarometern 2023, sida 76.

tryckt respektive digitalt material kan tillgängliggöras via folkbibliotek.²⁶ Andra utmaningar kopplade till digital utveckling handlar bland annat om:

- digitalisering av svenskt tryck och kulturarv,
- ökad likvärdighet för bibliotekens digitala tjänster,
- e-tjänster från kommersiella aktörer,
- frågor av juridisk karaktär rörande upphovsrätt och avtalsrätt,
- AI-utveckling och AI-producerat material,
- invånare i digitalt utanförskap.

För att möta dessa utmaningar krävs en större samordning av bibliotekssektorn på nationell nivå. Den bristande nationella digitala infrastrukturen är svår för de regionala biblioteksverksamheterna att kompensera för. Även om regionala specifika lösningar och tjänster tas fram mellan folkbibliotek eller på regional nivå är inte utbudet likvärdigt i Sverige.

4.3 Bibliotekens prioriterade grupper

Allmänna bibliotek har tre prioriterade målgrupper: de nationella minoriteterna, personer med annat modersmål än svenska och personer med funktionsnedsättning.²⁷ Även om grupperna är prioriterade i bibliotekslagen är tillgången till litteratur på andra språk än svenska ojämn på landets bibliotek och störst utbud av utländska medier finns på högskolebiblioteken. Tillgången till barnlitteratur på minoritetsspråken är små vilket gör det svårt för biblioteken att tillhandahålla ett varierat utbud.²⁸ 15-20 procent av befolkningen har en läsnedsättning som kräver någon form av anpassning och där den tekniska och digitala utvecklingen innebär nya möjligheter.²⁹ För folkhögskolebiblioteken kan det saknas kurslitteratur på lättläst svenska och inläsningstjänster är kostsamma.

Örebro län är ett mångspråkigt län och flera kommuner samt Region Örebro län ingår i finskt förvaltningsområde. I en analys över medel som folkbiblioteken i länet sökt inom Stärkta bibliotek och regionala utvecklingsmedel, 2018 – 2023, framgår att 20 procent av ansökningarna hade en eller flera av bibliotekens prioriterade grupper som målgrupp.³⁰ I ansökningarna fanns också möjlighet att ange perspektiv som berörs av

²⁶ Strategi för ett starkt biblioteksväsende, sida 26.

²⁷ De nationella minoriteterna är judar, romer, samer (även urfolk), sverigefinnar och tornedalingar. De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

²⁸ Det gäller särskilt romani chib, meänkieli och jiddisch. Se Strategi för ett starkt biblioteksväsende, sida 20.

²⁹ Strategi för ett starkt biblioteksväsende, sida 20.

³⁰ Analysen visar att 14 procent hade personer med annat modersmål som målgrupp, 2 procent nationella minoriteter, 2 procent personer med funktionsnedsättning och ytterligare 2 procent angav ”bibliotekets prioriterade grupper”.

den utveckling ansökningarna gäller. Om dessa perspektiv tas med ökar siffran och språklig bakgrund finns med i 57 procent av ansökningarna, funktionsnedsättning i 42 procent och nationella minoriteter i 2 procent. Att en stor del av ansökningarna har fokus på de prioriterade grupperna kan tolkas som att folkbibliotekens ordinarie resurser inte är tillräckliga för att tillgodose behoven men också som att målgrupperna prioriteras genom att biblioteken vill göra satsningar. Nationella minoriteter är i lägre grad med i ansökningarna.

4.4 Bibliotekens funktion vid krig och kris

I samband med pandemin 2020 – 2022 och Rysslands invasion av Ukraina aktualiserades frågan om bibliotekens roll i totalförsvaret. Totalförsvaret utgörs av det militära och civila försvaret och är den verksamhet som ska bedrivas i händelse av krigsfara eller krig. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap tillhandahåller en lista över samhällsviktiga funktioner som bör upprätthållas vid kris och höjd beredskap. Från 2023 nämns bibliotek, tillsammans med arkiv och museer, i samband med behovet av att samla in, skydda och bevara det materiella, immateriella och digitala kulturarvet. Biblioteken kan även bli relevanta i förhållande till fler verksamheter och funktioner som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap nämner. Det kan exempelvis handla om samhällsfunktioner kopplat till nyheter och samhällsinformation, psykologiskt försvar, forskning samt utbildning för barn och vuxna.³¹ Detta är exempel på hur bibliotekens demokratifrämjande uppdrag kan aktualiseras. Biblioteken tillskrivs viktiga roller och funktioner vid såväl kris och samhällsstörning som i vardagen.

5. Gemensamma målområden för Region Örebro läns bibliotek

Region Örebro läns bibliotek skiljer sig åt vad gäller uppdrag, målgrupper och verksamhetsinriktning. Trots olikheterna har samtliga verksamheter i uppgift att tillgängliggöra och förmedla kunskap i olika former. Med utgångspunkt i bibliotekslagen ska Region Örebro läns bibliotek verka för:

Kunskap och fri åsiktsbildning

Region Örebro läns bibliotek främjar värden som informations- och yttrandefrihet. De ska bidra till länets fortsatta demokratiska utveckling och invånarnas möjlighet att delta i samhället genom att stärka intresset för bildning, utbildning och forskning.

³¹ Lista med samhällsviktiga funktioner, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 2023.

Systematik och kvalitet

Region Örebro läns bibliotek ska arbeta strukturerat och systematiskt för att uppnå kvalitet i sina verksamheter. Utvärdering, uppföljning och analys är viktiga verktyg.

Allas bibliotek

Region Örebro läns bibliotek är gemensamma rum för lärande, samtal och möten. Här ska alla erbjudas litteratur och ha möjlighet att ta del av information utifrån sina olika behov och förutsättningar.

Varje biblioteksverksamhet har utifrån sina verksamhetsområden specifika uppdrag som följs upp inom respektive verksamhet.

6. Region Örebro läns bibliotek

Nedan beskrivs Region Örebro läns bibliotek och deras verksamheter.

6.1 Regional biblioteksverksamhet

Region Örebro län bedriver regional biblioteksverksamhet i enlighet med bibliotekslagen. Den primära målgruppen är chefer och personal på folkbiblioteken i Örebro län. Utifrån kultursamverkansmodellens intentioner och den regionala kulturplanens uppdrag och övergripande mål 2024 – 2028 verkar Biblioteksutveckling Region Örebro län i samspel med främjandet av andra konst- och kulturområden som ingår i kulturplanen.

Uppdraget genomförs till stor del genom omvärldsbevakning som ligger till grund för fortbildning, fördelning av medel till utvecklingsprojekt och främjande av nätverk för folkbiblioteken. Att delta i eller initiera nationella och interregionala projekt är också centrala delar. Exempel på områden där Biblioteksutveckling Region Örebro län stödjer folkbiblioteken är: språk- och läsfrämjande, barnrättsfrågor, nationella minoriteter, medie- och informationskunnighet (MIK) samt frågor inom kultur och hälsa. Arbetet genomförs inom en etablerad samverkansstruktur med folkbibliotekens chefer. Andra samverkansparter är statliga myndigheter, regioner, civilsamhället, kulturaktörer och andra politikområden inom Region Örebro län. Biblioteksutveckling Region Örebro län består för närvarande av tre anställda (tre årsverken), samt vid behov projektanställda. 2023 genomfördes 24 utbildningsdagar och 37 rådgivningstillfällen riktat mot folkbiblioteken.

6.1.1 Uppdrag och mål

Nedan beskrivs Biblioteksutveckling Region Örebro läns uppdrag och mål 2026 – 2028, vilka överensstämmer med målen i den regionala kulturplanen 2024 – 2028.³² Det finns även en årlig verksamhetsplan som mer i detalj bryter ned uppdrag och mål. Verksamhetsplanen följs upp genom en årlig verksamhetsberättelse. Det regionala uppdraget är ett långsiktigt åtagande som innebär att:

- främja verksamhetsutveckling när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i Örebro län genom exempelvis fortbildning, projekt och utvecklingsmedel,
- främja samverkan när det gäller länets folkbibliotek genom bland annat nätverk och mötesplatser utifrån rådande utmaningar och behov,
- främja kvalitet när det gäller länets folkbibliotek genom till exempel omvärldsbevakning, systematisk utvärdering och analys samt fortbildning för verksamheternas personal och chefer,
- tillsammans med bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet arbeta långsiktigt och strategiskt för det demokratiska samhällets utveckling i länet,
- tillsammans med bibliotek i det allmänna biblioteksväsendet ägna särskild uppmärksamhet åt de prioriterade grupperna: nationella minoriteter, personer med annat modersmål än svensk och personer med funktionsnedsättning,
- stärka länets folkbibliotek i sitt uppdrag att ägna barn och unga ett särskilt fokus,
- genom regionalt och nationellt samarbete främja utveckling av länets folkbibliotek.

Målbilderna för Biblioteksutveckling Region Örebro län är utifrån kulturplanen 2024 – 2028 och Region Örebro läns biblioteksplan 2026 – 2028 att:

- främja förutsättningarna för en stark infrastruktur för folkbiblioteken i Örebro län i syfte att nå en likvärdig tillgång till biblioteksverksamhet,
- öka möjligheterna för barn och unga och personer med sämre socioekonomiska livsvillkor att ta del av länets folkbiblioteksverksamheter,
- främja folkbiblioteksutveckling i länet genom fördjupade samarbeten och stärkt samverkan.

Biblioteksutveckling Region Örebro läns målbilder och uppdrag följs upp genom statistik i den nationella kulturdatabasen, kultur nämndens verksamhetsberättelse och en årlig mer detaljerad verksamhetsberättelse. Område kultur och ideell sektor hos

³² Här har målbilderna förtydligats så att de mer direkt berör enbart den regionala biblioteksverksamheten och inte samtliga kulturverksamheter inom Region Örebro län. Se samtliga uppdrag, övergripande mål, kulturpolitiska prioriteringar och strategier för samverkan i Örebro läns kulturplan 2024-2027.

Region Örebro län, Statens kulturråd och Myndigheten för kulturanalys ansvarar för genomförande av uppföljningen.

6.2 Sjukhusbiblioteken: Karlskoga och Lindesberg

Sjukhusbibliotekens främsta målgrupper är vårdstudenter, vårdpersonal samt patienter och anhöriga. Det är särskilt för biblioteksverksamheten i Karlskoga som patienter och deras anhöriga är en viktig målgrupp. Patientbiblioteket används mindre i Lindesberg på grund av kortare vårdtider och från och med 2024 är verksamheten neddragen.

De medicinska biblioteken på Karlskoga och Lindesbergs lasarett har för närvarande en gemensam bibliotekarietjänst som är halvtid på respektive sjukhus (1 årsverken). Sjukhusbiblioteket på Karlskoga lasarett har också en biblioteksassistent som för närvarande arbetar halvtid (0,5 årsverken). Organisatoriskt är den gemensamma bibliotekarietjänsten placerad under verksamhetschef och platsansvarig på Lindesbergs lasarett.

Biblioteken har separata budgetar, men merparten av medlen används inom båda verksamheterna till medicinsk litteratur. Bibliotekarien ansvarar för bokinköp och tidskriftsprenumerationer utifrån tilldelad budget och önskemål från sjukvårdspersonal. Genom Campus USÖ, som är en viktig samverkanspart, finns tillgång till ett antal databaser inom medicin. Sjukhusbiblioteken i Karlskoga och Lindesberg samverkar då de delar på en tjänst. Samverkan finns även med Kliniskt träningscenter i Lindesberg.

6.2.1 Uppdrag och mål

Målen för sjukhusbiblioteken på Karlskoga och Lindesbergs lasarett är också en uppdragsbeskrivning och anger att verksamheterna ska:

- stötta personalen i sin yrkesmässiga kompetensutveckling och hjälpa studenter inom vårdutbildningarna att hitta kurslitteratur,
- stötta forskande medarbetare, andra anställda och studerande med litteratur inom sina specialområden med vårdinriktning,
- bedriva utbildning i informationssökning efter förfrågan, för studenter och personal,
- medverka till att alla medarbetare inom hälso- och sjukvården har tillgång till medicinsk information,
- stödja och underlätta så att klinisk forskning kan bedrivas,
- tillhandahålla ett relevant utbud av medicinsk information genom databaser, tidskrifter och litteratur,
- arbeta för vidareutveckling av tjänster som underlättar åtkomsten till medicinska resurser för hälso- och sjukvårdens medarbetare.

Det görs en kontinuerlig ekonomisk uppföljning inom verksamheterna genom hälso- och sjukvårdsförvaltningen medan målbilderna för sjukhusbiblioteken på Karlskoga och Lindesbergs lasarett i biblioteksplanen inte följs upp.

6.3 Medicinska biblioteket på Campus USÖ

Det medicinska biblioteket utgör sedan 2014 en del av Universitetsbiblioteket och finns på Campus USÖ i Örebro. Örebro universitet ansvarar för verksamheten och samverkar med Region Örebro län utifrån ett avtal som reglerar uppdrag, samverkansformer, servicenivåer och ekonomi.

Medicinska bibliotekets uppdrag är att stödja Region Örebro läns personal, regionens och universitetets forskare samt studenter. Bibliotekarierna är ett stöd för både klinisk kompetensutveckling, utbildning och forskning. De gör systematiska sökningar, handleder och utbildar.

Samverkan sker med Karlskoga och Lindesbergs medicinska bibliotek och med andra medicinska bibliotek genom Eira-samarbetet. Eira är ett bibliotekssamarbete som förhandlar och sluter licensavtal på uppdrag av regionerna och som ger vårdpersonal i alla regioner tillgång till internationella forskningsresultat via ett stort antal e-tidskrifter och e-böcker.

Medicinska biblioteket ansvarar även för e-biblioteket på webben. Genom e-biblioteket når regionens medarbetare biblioteksresurser som regionen har tillgång till, både genom Eira-samarbetet och andra e-resurser som köps in av hälso- och sjukvården, tex UpToDate.

På plats på medicinska biblioteket på Campus USÖ arbetar för närvarande fem bibliotekarier. Även personal från övriga universitetsbiblioteket arbetar regelbundet på plats på Campus USÖ. Örebro universitet ansvarar för verksamheten och Region Örebro län betalar delar av hyran samt ger årliga verksamhetsmedel. Genom avtalet får Region Örebro län stöd både från universitetsbiblioteket och specialbibliotekarier inom medicin och forskarstöd på plats på Campus USÖ.

6.3.1 Uppdrag och mål

Region Örebro läns uppdrag till medicinska biblioteket regleras i avtalet med Örebro universitet. Medicinska biblioteket ska tillförsäkra god tillgänglighet och leverans av avtalade åtaganden samt säkerställa god informationsförsörjning.

Avtalet för biblioteks- och informationstjänster föreskriver att stöd till regionen ska omfatta:

- informationssökningar på uppdrag,
- systematiska informationssökningar och metodstöd,
- stöd till regionpersonal och klinisk forskning i form av utbildning och handledning,
- bibliometriska analyser,
- tillförsäkra åtkomst för medier som omfattas av EiRA-avtalet,
- inköp och tillgängliggörande av e-resurser och tryckta medier,
- inköp och drift av bibliotekssystem och sk. discoverysystem

Det medicinska bibliotekets del i biblioteksplanen, det vill säga uppdraget i avtalet mellan Region Örebro län och Örebro universitet, följs upp genom den samrådsgrupp som träffas regelbundet.

6.4 Patientbiblioteket USÖ

Patientbiblioteket USÖ drivs på entreprenad av Örebro kommun. Verksamheten är en del av omvårdnaden, behandlingen och rehabiliteringen av patienter genom kultur- och informationsförmedling.

2024 beslutade Hälso- och sjukvårdens ledningsgrupp att Patientbiblioteket USÖ ska reducera sin verksamhet eller upphöra vid årsskiftet 2024 – 2025. Inför beslutet genomfördes en utredning i syfte att undersöka risker och konsekvenser med alternativen för särskilt utsatta grupper, nationella minoriteter samt barn och unga.³³ Utredningen konstaterar att det finns behov av ett biblioteksutbud för särskilt prioriterade grupper inom hälso- och sjukvården. Därav föreslår utredningen ett förändrat avtal med Örebro kommun om bibliotekstjänster för ineliggande patienter, barn- och ungdomsmedicin, barn- och ungdomspsykiatri och Rättpsykiatri.³⁴

Hälso- och sjukvårdsnämnden beslutade under sitt sammanträde i december 2024 att hälso- och sjukvårdsförvaltningen reducerar verksamheten vid patientbiblioteket Universitetssjukhuset Örebro till att enbart erbjuda bibliotekstjänster för prioriterade grupper.³⁵ Region Örebro läns biblioteksplan 2026 – 2028 kommer att revideras med uppdrag och mål för Patientbiblioteket USÖ när hälso- och sjukvårdsförvaltningen reducerat verksamheten och ett nytt uppdrag har formulerats.

³³ Patientbiblioteket USÖ: Risker och konsekvenser med reduktion eller nedläggning för barn och unga, särskilt utsatta grupper och nationella minoriteter, sida 5.

³⁴ Patientbiblioteket USÖ: Risker och konsekvenser med reduktion eller nedläggning för barn och unga, särskilt utsatta grupper och nationella minoriteter, Sida 17 – 18.

³⁵ Protokoll Hälso- och sjukvårdsnämnd 2024-12-11, sida 35.

6.5 Fellingsbro folkhögskolebibliotek

Biblioteksverksamheten på Fellingsbro folkhögskola har som ändamål att främja kursdeltagares språk- och kunskapsutveckling. Det sker exempelvis genom läsfrämjande aktiviteter, undervisning i informationssökning och källkritik samt samverkan med pedagoger och kursdeltagare.

Målgrupper för verksamheten är deltagare, pedagoger och övrig personal på Fellingsbro folkhögskola. Skolbiblioteket har en tydlig funktion i den pedagogiska verksamheten och är en resurs för deltagare och personal. Bibliotekspersonal bevakar aktuell utgivning, sköter bibliotekskatalogen och arbetar med MIK gentemot klasser och pedagoger.

Skolbiblioteket drivs för närvarande av en tjänst (0,5 årsverken). Det finns ett utbud av lättläst litteratur i biblioteket då Fellingsbro folkhögskola vänder sig särskilt till personer med funktionsnedsättning. Skolan har även deltagare med annat modersmål än svenska, också för dem är den lättlästa litteraturen viktig. Utöver litteratur tillhandahåller biblioteket en tidskriftsavdelning och olika databaser.

Bibliotekspersonal har möjlighet att skapa Legimuskonton till personer med konstaterade läs- och skrivsvårigheter. Fellingsbro folkhögskola erbjuder även inläsningstjänst för personer som behöver läshjälp. På skolans filial i Örebro finns ett mindre bibliotek med särskilt fokus på döv litteratur.

6.5.1 Uppdrag och mål

Målen för verksamheten är också en uppdragsbeskrivning och anger att verksamheten ska:

- utveckla samarbetet med den pedagogiska personalen för att stödja kursdeltagarnas läslust och kunskapsbyggande,
- utöka de läsfrämjande insatserna och arbeta strukturerat med att stärka läsförmåga, läsförståelse och läslust,
- handleda och undervisa deltagare och pedagoger i informationssökning och källtillit,
- tillhandahålla ett aktuellt och varierat utbud av både tryckta och elektroniska medier, inklusive olika databaser,
- erbjuda ett stort urval av lättlästa böcker,
- vid behov erbjuda inlästa läroböcker via Inläsningstjänst,
- erbjuda alla som är berättigade möjlighet att ta del av Legimus talböcker,
- erbjuda stöd även till distansstuderande.

Fellingsbro folkhögskola följer upp sina mål i biblioteksplanen i samband med att skolans årliga verksamhetsberättelse tas fram.

6.6 Kävesta folkhögskolebibliotek

Kävesta folkhögskolebibliotek är primärt till för folkhögskolans deltagare och ska erbjuda förutsättningar för kunskapssökning och skolarbete.

20 procent av en pedagogtjänst på folkhögskolan har för närvarande vikts för skolbiblioteket som är bemannat några timmar i veckan. Biblioteket erbjuder vägar till informationssökning och arbetar för att möjliggöra läsning och stimulera läslust. Utbudet i biblioteket består av facklitteratur, skönlitteratur och tidskrifter och speglar skolans kulturprofil. Det finns tillgång till digitala dagstidningar. Skolbiblioteket är Librisanslutet och tillhandahåller olika databaser, exempelvis Landguiden. Skolbiblioteket erbjuder tekniska hjälpmedel och olika tjänster som underlättar för deltagare med läs- och skrivsvårigheter som till exempel inläsningstjänst för läromedel, talbokstjänsten Legimus samt lättläst litteratur. Det finns filialer utplacerade på de olika delarna av skolan med linjespecifik litteratur för att öka tillgängligheten.

6.6.1 Uppdrag och mål

Målen för verksamheten har tagits fram av skolans ledning tillsammans med den lärare som ansvarar för biblioteksverksamheten. De är också en uppdragsbeskrivning och anger att verksamheten ska:

- utveckla samarbetet med den pedagogiska personalen för att stödja kursdeltagarnas läslust och kunskapsbyggande,
- utöka de läsfrämjande insatserna och arbeta strukturerat med att stärka läsförmåga, läsförståelse och läslust,
- handleda och undervisa deltagare och pedagoger i informationssökning och källkritik/källtillit,
- tillhandahålla ett aktuellt och varierat utbud av både tryckta och elektroniska medier, inklusive olika databaser,
- erbjuda ett stort urval av lättlästa böcker,
- erbjuda inlästa läroböcker via Inläsningstjänst,
- erbjuda alla som är berättigade möjlighet att ta del av Legimus talböcker,
- tillgängliggöra folkhögskolebiblioteket bättre digitalt genom Kävesta folkhögskolas webb,
- undersöka möjligheterna till fjärrlån.

Målen för Kävesta folkhögskolas biblioteksverksamhet är utgångspunkt för verksamheten men följs inte upp specifikt bortsett från att de vid behov revideras, vanligen i samband med att en ny biblioteksplan tas fram.

7. Bilaga 2, Käll- och bildförteckning

7.1 Källförteckning

Rapporter, utredningar och styrdokument

Folkbibliotek i Glesbygd, Statens kulturråd Joacim Hansson, 2019.

Folkbibliotekens behov av statliga stöd, Statens kulturråd, 2024.

Kulturens geografi – Tillgång till kulturutbud i länets kommuner, Kulturfakta 2019:3, Myndigheten för kulturanalys, 2019.

Lista med samhällsviktiga funktioner – utgångspunkt för att stärka samhällets beredskap, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 2023.

Mediebarometern 2023, Nordicom Göteborgs universitet. 2024.

Sjukhusbibliotek 2019 – för säkrare vård. Kungliga biblioteket. 2019.

Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022-2025, Regeringskansliet Kulturdepartementet, 2022.

Stärkta bibliotek 2018-2020, Statens kulturråd, 2021.

Örebro läns kulturplan 2024-2027, Region Örebro län, 2024.

Nationell statistik, dialoger och opublicerade analyser

Dialoger med Region Örebro läns biblioteksverksamheter. 2023-2024.

Nationella kulturdatan, Myndigheten för kulturanalys.

Område kultur och ideell sektor: Region Örebro län, Analys av Örebro läns folkbiblioteks ansökningar till Stärkta bibliotek samt ansökningar om utvecklingsmedel fördelade av Biblioteksutveckling Region Örebro län under åren 2018 till 2023, 2024.

Sveriges officiella biblioteksstatistik, Kungliga biblioteket.